

ТЕКСТ СТАТТІ ТУТ

О. С. ЖЕРНОКЛЕСВ (Івано-Франківськ)

**80-річчя ДОКТОРА ІСТОРИЧНИХ НАУК,
ПРОФЕСОРА О. Ю. КАРПЕНКА**

15 квітня цього року відзначив свій 80-річний ювілей відомий вчений-історик, педагог і громадський діяч, доктор історичних наук, професор Олександр Юхимович Карпенко.

Олександр Юхимович народився у 1921 р. в с. Слобода на Чернігівщині у селянській родині. Разом із сім'єю ще у ранньому дитинстві пережив два страхотливі голоди — 1921—1923 та 1932—1933 рр., потім — насильницьку колективізацію. Зразу прилучився до нелегкої сільської праці, та, попри це, відмінно навчався у школі. У 1938 р. вступив до Чернігівського учительського інституту на історичний факультет, а вже у жовтні 1940 р. молодого вчителя проводжали до лав радянської армії. Війну зустрів на західному кордоні у перші ж години 22 червня 1941 р. З боями пройшов через усю Україну, брав участь в обороні міст Києва та Харкова, а в 1942 р. — у знаменитій Сталінградській битві, де був тяжко поранений, обморозив ноги. Війну завершив у 1945 р. командиром батареї, 1946 р. був демобілізований.

Одразу ж вступив до Київського педінституту, який закінчив у серпні 1946 р. та був зарахований слухачем факультету міжнародних відносин при Республіканській партшколі. Перед молодим офіцером-фронтовиком відкрилася перспектива дипломатичної кар'єри, однак, враховуючи складні реалії сталінської дипломатії та відчуючи потяг до наукової роботи, він відмовляється від дипломатичної служби і їде працювати до Львова, де протягом 1949—1952 рр. обіймає посаду заввідділом Наукової бібліотеки АН УРСР.

Саме у Львові він сформувався як вчений-історик, пройшов найважливіші сходинки наукового зростання. У 1953 р. ним захищена кандидатська дисертація і на її основі опублікована монографія “Селянські повстання в Польщі 1932—1933 рр.” У 1952—1953 рр. О. Ю. Карпенко — вчений секретар Інституту суспільних наук АН УРСР, очолюваного тоді видатним українським істориком Іваном Крип'якевичем. У 1953—1960 рр. — старший науковий співробітник цього інституту, у 1960—1970 рр. — доцент історичного факультету Львівського державного університету ім. І. Франка. У 1964 р. він опублікував монографію “Імперіалістична інтервенція на Україні 1918—1920 рр.”, а 1966 р. захистив докторську дисертацію на цю ж тему.

Та практично з самого початку наукової діяльності найбільше Олександра Юхимовича приваблювала проблематика, пов'язана з суспільно-політичним і національно-визвольним рухом на західноукраїнських землях періоду Української революції 1917—1920 рр. і, зокрема, історія виникнення Західноукраїнської Народної Республіки. Його праця над темою була новаторською, із залученням великого масиву нових архівних джерел, а також іноземних опублікованих документів. Однак перші ж спроби об'єктивного трактування виникнення ЗУНР як результату національно-демократичної революції, що мала народний характер, здійснені у статтях і виступах на наукових конференціях, викликали шквал критики на адресу О. Ю. Карпенка з боку радянських ортодоксів від науки та звинувачення його у методологічних та ідеологічних помилках, ідеалізації ролі української “контрреволюційної” буржуазії та в “українському буржуазному націоналізмі”. Його наукові концепції були оголошені “шкідливими”. Через це О. Ю. Карпенка звільнили спочатку з Інституту суспільних наук, а згодом — і з Львівського університету. З кінця 1970 р. він спробував продовжити активну наукову діяльність на посаді старшого наукового співробітника Львівського державного музею етнографії та художнього промислу АН УРСР. Але, оскільки цькування вченого з боку місцевих партійних органів не припинялося, з 1 вересня 1977 р. він перейшов на роботу до Івано-Франківського державного педінституту (нині Прикарпатський університет ім. В. Стефаника).

У 1980 р. доктору історичних наук О. Ю. Карпенкові було присвоєне звання професора, у 1986 р. він очолив кафедру історії СРСР та УРСР. Розпочався новий етап його надзвичайно плідної наукової та педагогічної діяльності.

У 1993 р. професор О. Ю. Карпенко став головним ініціатором і організатором Міжнародної наукової конференції, присвяченої 75-річчю ЗУНР, яка відбулась у Івано-Франківську. За рішенням конференції в грудні 1994 р. було створено Відділ регіональних проблем Інституту політичних і етнонаціональних досліджень НАН України та Прикарпатського університету, який зосередив свою увагу на вивченні етнополітичних процесів у західноукраїнському регіоні. З моменту утворення цей Відділ очолює професор О. Ю. Карпенко.

Складна й терниста життєва доля, критика й переслідування не завадили професору О. Ю. Карпенкові зробити вагомий внесок у вітчизняну історичну науку — внесок, яким зміг би похвалитися, мабуть, далеко не кожен із вчених, що працювали у значно сприятливіших умовах. За півстоліття своєї наукової діяльності він здійснив величезну археографічну роботу, опублікував півтори сотні ґрунтовних наукових праць, у тому числі цілу низку монографій, збірників документів і матеріалів, статей.

Ця робота триває й сьогодні. Співробітниками Відділу регіональних проблем під керівництвом О. Ю. Карпенка підготовлено до друку колективну монографію “ЗУНР: Історія (1918—1923)” та унікальний 5-томний збірник документів і матеріалів з історії ЗУНР із залученням документів з архівів Рима, Мюнхена, Бонна та ін., віднайдених і опрацьованих О. Ю. Карпенком разом з К. П. Мицан, В. С. Великочим та ін. Перший том цього збірника нещодавно побачив світ (Західно-Українська Народна Республіка 1918—1923: Документи і матеріали: У 5 т. — Т. 1. Листопадава 1918 р. національно-демократична революція. Проголошення ЗУНР. — Івано-Франківськ, 2001. — 38 др. арк.)

Олександр Юхимович виховав десятки спеціалістів, науковців, які плідно працюють у багатьох навчальних закладах і наукових установах України. Під його наставництвом і тепер роблять перші кроки у науці близько десятка аспірантів і пошукачів.

26 квітня 2001 р. у Прикарпатському університеті ім. В. Стефаника відбулось урочисте засідання вченої ради з нагоди 80-літнього ювілею професора О. Ю. Карпенка. Олександра Юхимовича щиро сердно вітали ректор університету академік В. І. Кононенко, декан історичного факультету, професор М. В. Кугутяк, доктори історичних наук Ю. Ю. Сливка, С. А. Макарчук, К. К. Кондратюк та інші відомі вчені з вищих навчальних закладів і наукових установ Києва, Львова тощо, колеги-науковці й викладачі університету, його учні та студенти. Колектив історичного факультету підготував і видав до ювілею збірник наукових праць на пошану професора О. Ю. Карпенка. У збірнику вміщено статті близько 70 авторів.

У свої вісімдесят Олександр Юхимович переповнений творчими планами і мріями про нові наукові звершення. Тож здоров'я Вам, довгих літ і нових успіхів, вельмишановний Олександр Юхимовичу!